
Vad är global hälsa?

PER ASHORN

Global hälsa är i dag en rätt populär gren av hälsovetenskaperna. Både hälsoprofessionella, studerande, politiker samt vetenskapliga och icke-vetenskapliga tidskrifter rör sig ofta med begreppet global hälsa. Folk är mer och mer överens om att någonting som kallas global hälsa är viktigt och värt att studera, beskriva och arbeta för. Men när det sedan gäller definitionen, dvs. begreppets ursprung, egentliga betydelse och innehåll, är man förvånade oense.

De flesta auktoriteter anser att begreppet global hälsa har sitt ursprung i två delvis överlappande discipliner: folkhälsa och tropisk medicin. Folkhälsa är en vetenskap som uppkom på 1700-talet. Den betonar populationer och samspelet mellan människor och deras omgivning i motsats till den traditionella kliniska medicinens individcenterade inställning. Tropisk medicin utvecklades under det följande (nittonde) århundradet, till största delen som en följd av ökad rörlighet mellan norra och södra halvklotet. Nu fästes uppmärksamheten vid (till största delen infektiösa) sjukdomar som var sällsynta i norr men vanliga i söder. Begreppet sammanförde individuella kliniska och populationsvetenskapliga synsätt med metoder att förebygga och åtgärda sjukdomsepidemier.

Termen tropisk medicin var användbar eftersom den erkände att människor i en del av världen behövde känna till någonting om hälsan i andra delar av världen. Men den tropiska medicinen behandlade ”tropiska” och ”icke-tropiska” frågor sida vid sida, och på så sätt beaktade den inte alls hur mycket människors hälsa och ekosystems tillstånd påverkar varandra globalt. I och med den ökande rörligheten med avseende på människor, varor och information stod världen inför frågor som gick ut på att minska barnadödligheten i hela världen, globala ansträngningar att minska spridningen av hiv/aids och fågelinfluensa, att ta sig an miljöföroreningens och klimatförändringens hälsoeffekter eller den europeiska policyn för hälsofrämjande. Sådana frågor var

inte speciellt ”tropiska”, men de fick inte heller rum inom de nationella hälso- och sjukvårdssystemen. Av den orsaken och för att finna ett ”hem” för de nya begreppen och funktionerna myntades det nya begreppet ”internationell hälsa”. En del auktoriteter ansåg dock att detta uttryck var för begränsat (internationell kan betyda samverkan mellan bara två länder) eller förmyndaraktigt (hänvisande till att rika länder ger utvecklingsbistånd för att hjälpa fattiga länder att förbättra folkhälsan), och föreslog i stället begreppet ”global hälsa” (för att understryka det globala nätverket av ömsesidigt beroende).

En exakt definition för en gren av hälsovetenskaperna, såsom global hälsa, är viktig, eftersom det utan en definition är svårt att komma överens om vad människor inom området försöker åstadkomma. Och utan en sådan överenskommelse kan det hända att ansträngningarna inte blir speciellt konsekventa och inte speciellt framgångsrika på lång sikt.

Följande definition har föreslagits:

Global hälsa är ett tvärvetenskapligt utbildnings-, forsknings- och verksamhetsområde som inriktar sig på hälsofrågor av global betydelse och som prioriterar uppnåendet av världsomfattande jämlikhet med avseende på hälsan.

FÖRFATTAREN

ML **Per Ashorn** är specialist i barnsjukdomar och barninfektionssjukdomar, han har även DTM (diploma in tropical medicine) Ashorn är professor i internationell medicin vid Tammerfors universitet och sedan 2001 chef för Finnish Certificate Course of Global Health. I 20 år har han bedrivit forskning som gäller näring, tillväxt och hälsa hos barn i Afrika.

Denna definition innefattar följande nyckel-element:

- global hälsa angår alla yrkesverksamma inom hälsosektorn – den är inte något som kan överlåtas på högt specialiserade pionjärer (den tar upp kritiska hälsofrågor)
- man erkänner att hälsa för det mesta skapas utanför hälsosektorn och att en multiprofessionell inställning som tar ställning till populationernas fysiska och sociala miljö är av största betydelse för att främja global hälsa
- man betonar begreppet ”en endavärld”, dvs. att alla befolkningar, nationer och ekosystem är beroende av varandra, oberoende av var de befinner sig, hur rika de är eller vilken deras hälsosituation är
- man definierar ett mål och ett ansvar att föra fram global jämlikhet inom hälsan

Varför studera global hälsa?

Traditionellt har yrkesutbildade inom hälsovården utbildats i den miljö där de kommer att utöva sitt yrke, av lokala lärare och i lokala hälsofrågor. Till exempel har finländska medicine studerande studerat finländska sjukdomsmönster, i Finland och under finländska läkares överinseende. Detta kan man förstå från en logistisk synpunkt, men då utgår man från att de utexaminerade i framtiden vill och kan arbeta i samma stabila miljö under hela sina karriärer. Det är dock mycket osannolikt att så kommer att ske: finländska läkare kommer till exempel att möta ett växande antal invandrapatienter eller turister som vill ha rådgivning inför resor, en del av deras kolleger kommer att ha fått sin utbildning utomlands och många kommer själva att vilja arbeta utomlands. Dessutom förändras hälsosituationen i Finland hela tiden, och den är mer och mer beroende av andra delar av världen. För att klara av detta ömsesidiga beroende koordineras finländsk hälsopolitik och hälsovårdsverksamhet mer och mer med andra länders i samarbete med internationella aktörer.

Finländska geologistuderande har alltid lärt sig grunderna om vulkaner, och astronomistuderande har studerat också södra halvklotets stjärnor. Inom båda professionerna har man märkt att lokala fenomen inte kan förklaras eller förstås utan att man först förstår det större sammanhanget som ens egen nisch hör till. Det har tagit sin tid för yrkesverk-

samma inom hälsovården att inse vikten av denna inställning. Men i och med ökande globalisering har vinden nu vänt sig – i dag kan finländska läkare knappast erbjuda bara finländsk service åt finländska patienter som lider av finländska sjukdomar, och inte heller kan det finländska samhället bara bry sig om hälsan i Finland. Och samma vidgade vyer gäller alla som är yrkesverksamma inom hälsovården i världen.

Transformativ utbildning

Under de senaste 100 åren har den vetenskapsbaserade läroplanen för yrkesverksamma inom hälsovården lagt stor vikt vid någonting som kan ses som *informativ utbildning*. Genom att bekanta sig med vetenskapliga fakta förväntas studerandena tillägna sig information som de kan används i sitt arbete. När studerandena väl bemästrar en tillräcklig mängd vetenskaplig information, kan de kallas experter eller specialister inom sitt område.

Informativ inläring är en nödvändig men inte en tillräcklig förutsättning för att framgångsrikt utöva ett yrke inom hälsovården. Orsaken är att vetenskap är bara en av flera faktorer som påverkar de förväntningar som en yrkesverksamma inom hälsovården möter bland sina patienter, sina kolleger och i samhället. Att förstå dessa förväntningar och normer och att använda kunskap för att uppfylla dem innebär *formativ utbildning*. En studerande som har uppnått denna nivå kan med förtroende kallas professionell inom sitt område.

Om världen var perfekt och stabil, skulle vi inte behöva några ytterligare nivåer inom utbildningen. Men det är den inte. Bara mindre än två miljarder av dagens nästan sju miljarder människor lever ett friskt och långt liv. Enorma skillnader i hälsa förekommer mellan och inom länder. Klimatförändring, fattigdom, krig och kriser inom ekonomi, bristande matförsörjning och energi utgör stora hinder för en positiv hälsoutveckling i framtiden. Om vi alla bara kunde utöva vårt yrke under nuvarande förhållanden, skulle vi aldrig kunna minska på ojämlikheten, och vi skulle inte heller vara förberedda på framtiden, hur den än kommer att se ut.

Vad som behövs – för både globala och lokala utmaningar – är yrkesverksamma inom hälsovården som har genomgått *transformativ utbildning*. Dessa individer har inte bara lärt sig ”fakta” (den informativa delen)

och förstått omgivningens förväntningar på deras nuvarande verksamhet (den formativa delen), utan de kan också identifiera behovet av förbättringar, förutse den framtida utvecklingen, planera framgångsrika hälsointerventioner och strategier samt verka som förändringsledare.

Hittills har världen och dess ledare inte lyckats uppnå global jämlikhet inom hälsan. Detta kan delvis bero på att utbildningsinstitutioner inte har lagt tillräcklig vikt vid transformativ utbildning om den globala hälsan.

Varje samhälle, varje område, varje kontinent och världen – alla behöver de yrkesfolk som förstår hälsa ur både ett lokalt och ett globalt perspektiv, och som kan arbeta i internationella och multiprofessionella team för att förbättra jämlikhet inom hälsan på alla nivåer.

Per Ashorn
Tammerfors universitet
Medicinska enheten
ARVO
33014 Tampereen yliopisto
per.ashorn@uta.fi

Viktigaste informationskällor och ytterligare litteratur:

Skolnik R. Essentials of Global Health. Essentials of Global health textbook (1st ed), Jones & Bartlett Publishers, 2007.
Frenk J, Chen L, Bhutta ZA, Cohen J, Crisp N, Evans T, Fineberg H, Garcia P, Ke Y, Kelley P, Kistnasamy B, Meleis A, Naylor D, Pablos-Mendez A, Reddy S, Scrimshaw S, Sepulveda J, Serwadda D, Zurayk H. Health professionals for a new century: transforming education to strengthen health systems in an interdependent world. *Lancet*. 2010 Dec 4;376(9756):1923–58.
Beaglehole R, Bonita R. What is global health? *Glob Health Action*. 2010 Apr 6;3. doi: 10.3402/gha.v3i0.5142.

Summary

What is global health?

International or global health has become an increasingly popular topic over the past 10 to 20 years. Surprisingly, no consensus exists as to the conceptual meaning of either term. This lack of clarity, also makes it difficult to determine the “owners” and importance of the discipline – i.e. who should study or pursue global health and why. This article reviews some historical developments in health and health care and suggests a definition that emphasizes the “One World” concept, i.e. the interdependency of all populations, nations, and ecosystems, irrespective of their location, wealth or health situation. For global health training, the aim is to produce actors of change, who can identify problems, predict future needs, and plan and implement successful health interventions.
